

GEORG SIMMEL

Välipohdinta kirjallisesta kanssakäymisestä

Tässä yhteydessä on paikallaan jokunen huomautus kirjeen sosiologiasta, koska kirje silminnähtävästi tarjoaa salaisuuden pitämisen kategoriasta aivan omanlaisensa asetelman. Ensinnäkin kirjoitussellisuus on olemukseltaan kaikelle salassapidolle vastakaista. Ennen kirjoituksen käytön yleistymistä tarvittiin jokaisen, yksinkertaisimmankin vaihdon oikeudelliseen vahvistamiseen todistajien läsnäoloa. Kirjallinen muoto korvaa tämän, sikäli kuin se sisältää ainakin potentiaalisesti rajattoman ”julkisuuden”: kaupan tai muun toimen lukkoonlyömisestä saavat todistajien lisäksi tietää aivan kaikki.¹

Tietoisuudellamme on käytettävissään sille ominainen muoto, jota voidaan nimittää vain ”objektiiviseksi hengeksi”: luonnonlait ja siveelliset käskyt, käsitteet ja taiteelliset hahmotelmat ovat valmiina jokaiselle, joka haluaa ja voi ottaa ne haltuunsa, tosin ikuisesti pätevinä ne eivät riipu siitä, kuka niihin tarttuu tai milloin, eivätkä siitä, tartutaanko niihin ylipäätään. Esimerkiksi totuus, joka on henkisenä muodostelmana olemukseltaan läpeensä toinen kuin katoavainen reaalin kohteensa, jää voimaan riippumatta siitä, tiedetäänkö ja tunnustetaan se, ja siveellinen ja oikeudellinen laki pätee riippumatta siitä, eletäänkö sen mukaan vai ei. Kirjoitus on tämän mittaamattoman tärkeän kategorian symboli tai aistittava kantaja. Tullessaan kirjoitetuksi ylös henkinen sisältö saa objektiivisen muodon ja periaatteessa ajattoman olemassaolon. Tuo muoto on vastaanottavainen rajattomalle määrälle niin peräkkäisiä kuin rinnakkaisia jäljennöksiä subjektien tietoisuudessa, eikä sen merkitys

ja pätevyys kuitenkaan riipu näistä sielullisista todellistumisistaan yksilöissä. Kirjoitetulla on näin objektiivinen olemassaolo, joka tekee tyhjäksi kaikki takuut salassa pysymisestä. Kenties tämä täydellinen suojattomuus – periaatteessa kuka tahansa voi saada kirjeen sisällön tietoonsa – saa meidät kuitenkin pitämään kirjettä kohtaan osoitettua tahdittomuutta aivan erityisen epäjalona, ja näin hienotunteisuudelle juuri tämä puolustuskyvyttömyys turvaa kirjeen salassa pysymisen. Niinpä kirje yhdistää kaksi asiaa: se kumoaa objektiivisesti kaikkinaisen salaisuuden varmistamisen ja vahvistaa tuota salaisuutta subjektiivisesti. Juuri näiden omalaatuisten vastakohtien yhdistyminen tekee kirjeestä ylipäätään sosiologisen ilmiön.

Kirjeilmaisun muoto merkitsee sen sisällön objektiivisuutta. Tämä yhtyy erikoisella tavalla kirjeen yksilö-määräytyneisyyteen ja siihen kuuluvaan kirjeenkirjoittajan kirjailijasta poikkeavaan henkilökohtaisuuteen ja subjektiivisuuteen. Ja tässä katsannossa kirje onkin täysin ainutlaatuinen kanssakäymisen muoto. Kun kaikki kanssakäymisen osallistajat ovat keskenään samaan aikaan ja välityksettä läsnä, jokainen antaa toiselle enemmän kuin pelkän sanojensa sisällön. Kun vastapäätä oleva nähdään ja sukelletaan hänen sanoilla ilmaisemattomissa olevaan vireeseensä sekä tunnetaan hänen ilmaisunsa tuhannet vivahteet painotuksessa ja rytmityksessä, silloin hänen sanojensa looginen tai tahdottu sisältö rikastuu ja muuntuu tavalla, johon kirje rinnastuu vain äärimmäisen puutteellisesti ja ainoastaan henkilökohtaisen kanssakäymisen muistoista kummuten.

Kirjeen etuna ja haittana on, että se periaatteessa tarjoaa kulloisenkin mielle-elämämme pelkän asiasisällön

ja vaikenee siitä, mitä ei joko osata tai tahdota sanoa². Ja yhtä kaikki: tutkielmasta muutoinkin kuin vain painamattomuuttaan eroavalle kirjeelle on luonteenomaista, että se on tyystin subjektiivinen, hetkellinen ja henkilökohtainen, sekä runollisesti vuodattaessaan että asiapiitoisesti välittäessään. Tämä subjektiivisen objektivituminen, tämä subjektiivisen riisuminen kaikesta siitä, mitä ei juuri nyt tahdota paljastaa asiasta ja itsestä, on mahdollista vain korkean kulttuurin aikoina: hallitaan riittävä psykologinen tekniikka pysyvän muodon antamiseksi kulloisillekin vireille ja ajatuksille, jotka silti ajatellaan ja omaksutaan vain hetkellisinä, senhetkistä tilannetta ja tarvetta vastaavina. Jos sisäinen tuotos on luonteeltaan ”teos”, pysyvä muoto kuuluu täysin asiaan. Kirjeessä kuitenkin vallitsee ristiriita eriluonteisten sisällön ja muodon välillä. Niinpä pysyvän muodon tuottaminen, kannattelemine ja hyödyntäminen siinä vaatii, että niin objektiivisuus kuin eriytyneisyyskin hallitsevat.

Niiden synteisiin rinnastuu myös määrättyyden ja moniselitteisyyden sekoitus, joka on ominaista kirjalliselle ilmaisulle, erityisesti kirjeelle. Nämä ovat ihmisten keskinäisiin ilmaisemisiin sovellettuina ylipäättään ensiluokkaisia sosiologisia kategorioita, joiden yleiseen piiriin kuuluvat ilmiselvästi myös kaikki tämän luvun selvittelyt.³ Tässä ei kuitenkaan puhuta yksinkertaisesti vain enemmästä tai vähemmästä, jota yksi voi antaa toisen tiedoksi, vaan siitä, että annettu on vastaanottajalle enemmän tai vähemmän selvää, ja että selvyuden puutetta vastaa kuin hyvitykseksi aina mahdollisten tulkintojen samanmoinen paljous. Ei ole taatusti olemassakaan yhtään ainoaa pysyvää ihmisten välistä suhdetta, johon ilmausten selvyuden ja tulkinnallisuuden vaihtelevat pitoisuudet eivät vaikuttaisi aivan olennaisesti, joskin tämä tiedostetaan useimmiten vain sen käytännöllisistä seurauksista. Kirjallinen ilmaus näyttää ensi alkuun varmalta, ainoalta ilmaukselta, josta ”ei voi ottaa pois piiruakaan”. Tämä kirjoitetun sanan etuoikeus on kuitenkin pelkkä seuraus puutteesta: sitä eivät säästä äänensävyyn, korostukseen, eleiden ja kasvonilmeiden kaltaiset saattoilmiöt, jotka ovat puhutulle sanalle yhtä hyvin epäselväksi käymisen kuin myös selventymisenkin lähde. Tosiasiallisesti vastaanottaja ei kuitenkaan tapaa tyytyä sanojen puhtaasti loogiseen merkitykseen, jonka kirje tosin välittää puhetta yksiselitteisemmin; lukemattomina kertoina hän ei kerta kaikkiaan pystykään tyytymään, koska sanojen loogisenkin mielen käsittämiseen tarvitaan enemmän kuin loogista mieltä. Selvydestään huolimatta tai pikemminkin sen vuoksi kirje jättää paljon enemmän ”tulkinnanvaraa” ja siten myös sijaa väärinymmärryksille.

Kulttuuritasolla, jolla kirjalliseen kanssakäymiseen perustuva suhde tai suhteen ajanjakso on ylipäättään mahdollinen, myös tuon suhteen laatumääreiden eriytyneisyys kärjistyy: se, mikä inhimillisissä ilmauksissa on olemuksellisesti selvää, on kirjeessä selvempää kuin puheessa, ja se, mikä niissä on periaatteellisesti monitulkintaista, on vastaavasti kirjeessä monitulkintaisempaa kuin puheessa. Esitettäköön sama ilmauksen vastaanot-

tajalla olevin vapauden ja riippuvaisuuden kategorioin: kirje sitoo vastaanottajaansa ilmauksen loogiseen ytimeen enemmän kuin puhe kuulijaansa, mutta se jättää hänet vapaammaksi ilmauksen syvemmän ja henkilökohtaisen merkityksen äärellä. Voi sanoa puheen paljastavan salaisuutensa kaikessa, mikä sitä ympäröi näkyvästi muttei kuuluvasti sekä itse puhujan arvaamattomuuksissa, mutta kirje vaikenee siitä.

Kirje on siksi puhetta selvempi silloin, kun se ei riipu toisen salaisuudesta, mutta epäselvempi ja monitulkintaisempi siinä tapauksessa, kun se riippuu. Ymmärrän tämän salaisuuden toisen ihmisen ei loogisesti ilmaista- vissa oleviksi vireiksi ja olemisen laaduksi, joihin kuitenkin turvaudumme lukemattomia kertoja ymmärtääksemme jopa täysin asiapiitoisten ilmaisujen varsinaisen merkityksen. Puheessa nämä tulkinnan avut ovat sulautuneet puheen ajatukselliseen sisältöön siinä määrin, että ymmärrys ilmenee rikkumattomana ykseytenä. Tämä on kenties ratkaisevin tapaus siitä yleisestä tosiasiasta, että ihminen ei ylipäättään ole kykenevä pitämään erillään sitä, mitä hän todella näkee, kuulee ja kokee, ja sitä, mitä hänen tulkintansa tekevät siitä lisäysten, poistojen ja muutosten avulla. Kirjallisen kanssakäymisen henkisiin ansioihin kuuluu, että se eristää tästä ainesosien naiivista yhtenäisyydestä yhden ja tekee siten näkyväksi niiden perustavanlaatuisesti erilaisten tekijöiden paljouden, joista näennäisesti niin yksinkertainen molemminpuolinen ”ymmärryksemme” muodostuu.⁴

Suomentanut Olli Pyyhtinen

(alun perin: Exkurs über den schriftlichen Verkehr. Teoksessa Georg Simmel, *Soziologie* (1908). *Georg Simmel Gesamtausgabe*. Bd. 11. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1992, 429–433.)

Suomentajan huomautukset

- 1 Luettavuutta parantaakseni olen lisännyt tekstiin useita kappaleja-koja.
- 2 Käsitteen *Vorstellungslieben* lanseerasi thüringeniläinen psykiatri, Berliinin kuuluisan Charité-sairaalan psykiatrisen osaston johtajana toiminut Karl Georg Neumann (1777–1850) kirjassaan *Von der Natur des Menschen* (Osa 2. Flittner, Berlin 1818). Teoksessa Neumann käsittelee mielle-elämän sisäistä suhdetta kasvatuselämään (”miten mielle-elämä tukee ja edistää kasvatuselämää”, ”miten kasvatuselämä edistää mielle-elämää” (s. 285)), mutta hän myös pui niiden ajautumista keskinäiseen vihamieliseen suhteeseen. Käsitettä käyttivät *fin de siècle* -psykologit ja -psykiatrit sekä filosofiasta ainakin Otto Caspari (1841–1917) (*Grundprobleme der Erkenntnisstätigkeit beleuchtet vom psychologischen und kritischen Gesichtspunkte. Als Einleitung in das Studium der Naturwissenschaften*. Grieben, Berlin 1876, 126.) ja Ernst Mach (1838–1916) (*Erkenntnis und Irrtum*. Barth, Leipzig 1905, 37 & 63–65).
- 3 Simmel viittaa tässä *Soziologie*-teoksen viidenteen lukuun ”Das Geheimnis und die geheime Gesellschaft” (”Salaisuus ja salaseura”), johon kirjettä käsittelevä ekskurssi sisältyy.
- 4 Haluan kiittää Jarkko S. Tuusvuorta suomennosta ratkaisevasti kohentaneesta huolellisesta ja oivaltavasta kommentoinnista sekä avusta huomautukseen 2. Mahdolliset virheet ovat silti minun.